

Sosial mening, pragmatiske partikler og pragmatisk teori

Christoph Unger

Forskning på pragmatiske partikler har stort sett handlet om å finne fram til den semantisk kodete betydningen til en gitt partikkel, samt å vise hvordan denne betydningen brukes av tilhører i pragmatiske prosesser for å slutte seg til talerens mening i kontekst. Dette programmet har imidlertid lite å si om den sosiolingvistiske dimensjonen til pragmatiske partikler. Norske etterstilte partikler framviser spesielt stor variasjon i ulike dialekter og sosiolekter, noe som gjør at bruk av disse partiklene medfører formidling av sosial mening. I denne artikkelen argumenterer jeg for å ikke bare fokusere på det taleren mener med en ytring, men å undersøke også det taleren intenderer å vise fram gjennom ytringen (Sperber & Wilson 2015; Wharton 2009). På denne måten kan man oppnå en integrert analyse av semantiske, pragmatiske og sosiale dimensjoner ved språklige uttrykk. Jeg illustrer denne påstanden med analyser av de norske etterstilte partiklene *sjø* og *ass*.

Nøkkelord: Mene-ville kontinuum, sosial indeks, relevans, etterstilte partikler

1 Innledning⁸

Forskning på diskurspartikler eller pragmatiske partikler (Fraser 1999; Blakemore 2004; Zimmermann 2011) har vist seg å være et emne som stiller interessante spørsmål om relasjonen mellom semantikk og pragmatikk. Mange partikler er ikke sannhetsfunksjonelle, men har en lingvistisk kodet betydning likevel. Spørsmålet om hvordan ikke-sannhetsfunksjonell betydning kan forankres i semantisk og pragmatisk teori har bidratt til utviklingen av nye teorier

---

8. Jeg takker Kaja Borthen, Signe Rix Berthelin, Perlaug Marie Kveen og to anonyme fagfeller for omfattende kommentarer. Denne artikkelen baserer seg på et foredrag jeg ga på panelet 'foreground and background' til konferansen 15th International Pragmatics Conference i Belfast. Jeg takker deltakerne for nyttige kommentarer. Forskningen til denne artikkelen ble støttet av Norges Forskningsråd, som del av prosjektet 'The meaning and function of Norwegian Tags', prosjektnummer 230782.

om lingvistisk semantikk, f.eks. argumentasjonsteorien (Anscombe & Ducrot 1977; Ducrot 1972) og teorien om prosedural betydning (Blakemore 1987, 2002; Wilson & Sperber 1993; Wilson 2016). Disse teoriene bidrar til en bedre forståelse av forskjellige typer betydning som verbale ytringer kan kommunisere, som f.eks. eksplisitt kommuniserte proposisjoner, implikaturer, forskjellige typer presupposisjoner, osv. Men pragmatiske partikler reiser også andre spørsmål: Mange partikler brukes nesten utelukkende i muntlig språk og varierer i stor grad mellom dialekter og sosiolekter. Det betyr at de har stort potensial for å indikere informasjon om talerens sosiale posisjon. Dette fenomenet forskes det på i sosiolingvistikken. Men spørsmålet om hvordan sosial mening forholder seg til de typene mening som behandles i semantikken og pragmatikken, har så langt stort sett ikke vært diskutert (men se f.eks. Aijmer 2000, 2013; Andersen & Aijmer 2011). I denne artikkelen vil jeg ta opp dette spørsmålet. Påstanden min er at ved bruk av språklige uttrykk som indikerer sosial mening, kan taleren *vis* direkte evidens til tilhøreren om at taleren intenderer å kommunisere denne meningen ved siden av betydningssinnholdet som hun i mer snever forstand *mener* å kommunisere. Dette forutsetter at vi ser på verbal kommunikasjon som en aktivitet som omfatter både formidling av mening i Grice sin forstand (Grice, 1957) og det å *vis* fram evidens for informasjon, i tråd med Sperber og Wilsons (1995, 2015) tilnærming til kommunikasjon.

Artikkelen er bygd opp på følgende vis: Seksjon 2 forklarer forskjellige typer mening eller betydning som kan kommuniseres og stiller spørsmål om forholdet mellom sosiale indekser og andre typer semantisk-pragmatisk betydning. I seksjon 3 viser jeg at etterstilte partikler i norsk ofte er tilknyttet sosiale indekser som bidrar i forskjellig grad til kommunikasjonen. Dette gjelder særlig partiklene *sjø* og *ass*. Seksjon 4 forklarer den relevante teoretiske tilnærmingen til kommunikasjon, med vekt på *vis*-*mene*-kontinuumet. Den følgende seksjonen, seksjon 5, anvender Sperber og Wilsons (1995, 2015) definisjon av visning-basert kommunikasjon for å gjøre rede for rollen til sosiale indekser knyttet til pragmatiske partikler i verbal kommunikasjon. Konklusjonen i seksjon 6 sammenfatter og avslutter undersøkelsen.

2 Ytringens mening og sosiale indekser

Verbale ytringer kommuniserer mening på forskjellige nivåer. Dette er illustrert i eksempel (2), som er en ytring konstruert på bakgrunn av samtalen i (1).

- (1) Jeg ba dem å- om å sette seg på *gølve*. Og da var det ei fireåring da som stilte seg opp og så sa (hermer dialog:) “du er så overlegen du!” Og så sa jeg “hvordan da?”, “nei du sier ’gølve’, men vi sier ikke ’gølve’ her” Ja- “åha, hvor er det de sier ’gølve’?”, “jo, det er i byen det! Er de fine trønderne som sier ’gølve’?” Ehm... “Og her sier vi ’gålvet””. “Jaha. Jo, det er fint du sa, da”. Men da var jeg veldig flau, ikke sant, for da hadde jeg bomma totalt. Ikke bare det... men- menne- men det var forbundet med at jeg var overlegen. ... (van Ommeren 2016: 63)
- (2) Vi sitter på *gølve*.

Det er mulig at barnehagelæreren i (1) kan ha brukt en ytring som (2), *Vi sitter på gølve*, for å be barna om å sitte på gulvet. (2) kommuniserer flere forskjellige typer mening i den situasjonen. Først og fremst kommuniserer ytringen proposisjonen ‘Gruppe x som taler tilhører, sitter på gulvet på tidspunkt t’. Denne proposisjonen vil kunne vekke minner om hva som bruker å skje når man sitter på gulvet, slik at tilhørerne vil kunne begynne å tenke på proposisjonen ‘Hvis vi sitter på gulvet, skal vi snart begynne å leke.’ Dersom det er lett forutsigbart for taleren at tilhørerne vil tolke ytringen på denne måten, kan vi si at denne proposisjonen er den proposisjonen som taleren intenderte å kommunisere, med andre ord, dette er *eksplikaturen* til ytringen (Sperber & Wilson 1995: 182–183; Carston 2002: 116–125,377; Clark 2013: 171–183). (3a) nedenfor utgjør altså eksplikaturen til (2).

- (3) a. Gruppe x som taler tilhører, sitter på gulvet på tidspunkt t. (Eksplikatur, dvs. proposisjonen som blir kommunisert)
 b. Hvis vi sitter på gulvet, skal vi snart begynne å leke. (Kontekstuell antagelse)
 c. Vi vil snart begynne å leke. (Implikatur)

Ytringens eksplikatur, altså (3a), kan lett kombineres med en kontekstuell antagelse som i (3b), som støtter slutningen i (3c). Igjen er det lett forutsigbart for taleren at tilhøreren vil trekke denne slutningen, og (3c) kan anses som en intendert slutning. (3c) er av den grunn en *implikatur* av (2). Eksplikaturer, implikaturer og kontekstuelle antagelser er eksempler på typer av kommunisert mening som det forskes på innen fagfeltene semantikk og pragmatikk.

Den lille jenta i eksempelet i (1) brukte imidlertid noen andre kontekstuelle antagelser i tillegg til (3b): ‘Det er fintrøndere som sier /gølve/’, og ‘Fintrøndere føler seg overlegne’. Disse er representert i (4ab).

- (4) a. Fintrøndere sier /gølve/ mens innbyggere fra bygda sier /gålve/.
 b. Fintrøndere føler seg overlegne.
 c. Den som sier (2) føler seg overlegen.

På bakgrunn av de kontekstuelle antagelsene i (4a) og (4b) kunne den vesle jenta slutte seg til (4c), altså ‘Den som sier (2), føler seg overlegen’. Som det framkommer i (1) var den vesle jenta ikke fornøyd med det at den som ytret (2) framsto som overlegen. Dette var ikke det taleren intenderte å kommunisere, men fordi denne slutningen var viktig etter tilhørerens syn for å forstå det sosiale forholdet mellom taleren og tilhøveren, avsto hun ikke fra å dra slutningen. Legg merke til at informasjonen ‘Fintrøndere sier /gølve/ mens innbyggere fra bygda sier /gålve/’, (4a), er tilknyttet språklige uttrykk. Det betyr at denne typen informasjon er metalingvistisk, og kan henlede tilhørerens oppmerksomhet mot kulturelle antagelser om sosiale forhold som i (4b) (‘Fintrøndere føler seg overlegne’). Denne typen informasjon forskes det på innenfor sosiolingvistikken, der kunnskap om sosiale forhold er en *sosial indeks* (Ochs 1992: 337–339; van Ommeren 2016: 60–65).⁹

Så langt har det vært relativt lite interaksjon mellom forskning på semantikk og pragmatikk på den ene siden og sosiolingvistikkk på den andre, især dersom man tar utgangspunkt i kognitiv pragmatikk og relevanst teori eller formell semantikk og pragmatikk.

Interaksjonslingvistiske undersøkelser som Hasund, Opsahl & Svennevig (2012) og lignende studier (Hasund 2003; Opsahl & Svennevig 2007) fokuserer på beskrivelser av pragmatiske funksjoner til språklige uttrykk uten å utdype hvordan disse funksjonene baserer seg på lingvistisk kodet betydning og pragmatiske slutningsprosesser. Ifølge Aijmer & Andersen (2011: 1) er dette representativt for fagfeltet sosiopragmatikk:

Some of the basic notions of pragmatics are speech acts, pragmatic markers and speaker attitude, relevance and implicature, discourse structure and coherence, presupposition and deixis, etc. Sociopragmatics does not approach these pragmatic phenomena as theoretical constructs or as cognitive phenomena per

9. Se også Silverstein (2003), Johnstone (2010) og Johnstone, Andrus & Danielson (2006) for videre utvikling av begrepet sosial indeks.

se, but aims to account for their instantiations in empirical sociocultural contexts and to present cultural, social and situational differences in their manifestation. Among the concerns of this field is how linguistic forms can convey social or cultural meanings because of their close association with particular situations or situational dimensions.

Semantisk-pragmatiske undersøkelser som for eksempel Borthen & Knudsen (2014), Fretheim (1991), Fretheim (2015) eller Andvik (1992) på den andre siden, fokuserer på å analysere den lingvistisk kodete betydningen til pragmatiske partikler og nevner bare interaksjonsrelaterte problemstillinger overfladisk, som f.eks. at etterstilt *visst* “først og fremst kan brukes i muntlig tale, eller i skrift som gjengir muntlig tale” (Borthen & Knudsen 2014:404).

Selv om forskjellige forskningsfokus kan forsvares som hensiktsmessige midlertidige agendaer, er skillet mellom semantiske-pragmatiske tilnærminger på den ene siden og sosiolingvistiske eller sosiopragmatiske tilnærminger på den andre siden ikke tilfredsstillende på langt sikt, for ulike leksikalske enheter kan iblant ha en tydelig tilknytning til sosiale indekser i tillegg til et mer konvensjonelt semantisk innhold. Dette kan vi blant annet se når det gjelder etterhengte partikler i norsk talemål.

3 Etterstilte partikler i norsk og sosiale indekser

I norsk finnes det en rekke pragmatiske partikler som kan forekomme i etterstilt posisjon, det vil si etter setningen. (5)–(7) viser noen eksempler:

- (5) Godt jeg kom hjem sent, da.
- (6) Æ kjæm tebake i morra, sjø. (Trøndersk)
- (7) Det er kult, ass! (Fortrinnsvis brukt av unge personer)

Mens *da* (eller andre uttalevarianter av samme ord) trolig blir brukt i de fleste dialekter, finnes det andre pragmatiske partikler som bare blir brukt i én bestemt region (som f.eks. trøndersk *sjø*, se Borthen & Søfteland denne utgivelsen). Det fins også pragmatiske partikler som fortrinnsvis blir brukt av talere som tilhører én bestemt sosiokulturell gruppe, som f.eks. *ass*, som fortrinnsvis brukes av unge personer (Borthen et al. i forberedelse; Johannessen 2016). Det at *sjø* er assosiert med en geografisk definert gruppe av språkbrukere, betyr at hvis en person bruker *sjø*, får tilhøreren et godt grunnlag for å slutte seg til at taleren er

trønder. På lignende måte er det et visst grunnlag for å slutte seg til at taleren er en relativt ung person dersom han eller hun bruker *ass*. Informasjon om talerens tilhørighet til en bestemt sosiogeografisk eller sosiokulturell gruppe kan dessuten danne grunnlag for flere slutninger som kan være relevante for tilhøreren. I motsetning til *sjø* og *ass* er bruk av partikkelen *da* ikke tilstrekkelig for at tilhøreren skal kunne konkludere noe om talerens sosiale tilhørighet. Dette kan tyde på at noen partikler, men ikke alle, har sosial mening i tillegg til semantiske betydning og/eller pragmatiske funksjon. De leksikalske enhetene *sjø* og *ass* er eksempler på det som filosofen Charles S. Peirce kaller *indekstegn*, det vil si tegn som er direkte tilknyttet – ved en årsak-virkning relasjon – det fenomenet de står for.¹⁰ I sosiolingvistikken kalles språklige uttrykk eller språklige former som bærer sosial mening på denne måten, *sosiale indekser* (Ochs 1992).

Det at enkelte pragmatiske partikler fungerer som indekser for sosial mening, mens andre ikke gjør det, betyr at lingvister som forsker på partiklenes funksjon i diskurs, må forklare hvorvidt, og på hvilken måte, sosial mening er knyttet til den enkelte leksikalske enheten. Når det gjelder *sjø*, er det i utgangspunktet mulig å hevde at partikkelen bare finnes i morsmålsleksikonet til språkbrukere som hører til det trønderske dialektområdet, og at sosial mening bare er knyttet til partikkelen på indirekte vis. Denne forklaringen er imidlertid ikke tilstrekkelig for partikkelen *ass*, for brukergruppen består antageligvis av personer som har felles leksikon med personer som vanligvis ikke bruker *ass* – nemlig eldre personer fra samme sosioøkonomiske og geografiske gruppe. I tillegg inkluderer gruppen personer som bruker forskjellige dialekter, og dermed forskjellige leksika. Det er med andre ord sannsynlig at sosial mening er direkte knyttet til noen enkelte leksikalske enheter.

Sosial mening koblet til leksikalske enheter eller språklige former er antageligvis alltid kontekstuellet tilgjengelige og kan føre til effekter som taleren ikke har intendert, som i eksempel (1). Men sosial mening kan også komme i fokus som en viktig del av talerens intenderte mening. Borthen & Søfteland (2018, denne utgivelsen) peker på følgende eksempel fra Sylling i Buskerud kommune:¹¹

10. Peirce (1982:475) sier: «An index represents its object by a real correspondence with it as a tally does quarts of milk, and a vane the wind». Paul Grice, derimot, betegner dette forholdet som *natural meaning* (i motsetning til *nonnatural meaning* eller *Meaning_{NN}*): taleren som bruker *sjø* «naturally means» at han er trønder (Grice 1957; Grice 1989:213–223).

11. (8b) og (8c) presenteres i lydner transskripsjon.

- (8) a. A: Trøndersk er jo veldig fint da.
 b. B: de dær har jæ åsså vært. Ressa kommune.
 c. [med trøndersk intonasjon]: jæ var i Ressa kommune i føstegangstjenest'n sjø.
 d. A: (latter)
 (Eksempel 8 i Borthen & Søfteland 2018, denne utgivelsen)

Taler B kommuniserer i (8c) at han var i Rissa kommune i førstegangstjenesten, og denne ytringen avslutter han med *sjø*, et ord som er kjent for å brukes i Trøndelag. Taler B kommer ikke fra Trøndelag og snakker ikke trøndersk. Det betyr at partikkelen *sjø* trolig ikke er et ord han vanligvis bruker. B sin ytring er relevant for tilhøreren som en utdypning av talerens påstand om at han har vært i Trøndelag. Men det er påfallende at taleren bruker trøndersk intonasjon og partikkelen *sjø*, for disse kjennemerkene er ikke en del av målformen taler B ellers bruker. Kjennemerkene fungerer imidlertid som en pekepinn for et publikum som ikke er kjent med Trøndelags geografi og kanskje ikke vet at Rissa kommune befinner seg i Trøndelag. Dessuten vet både taleren og tilhøreren at voksne personer vanligvis ikke skifter dialekten sin særlig raskt, i hvert fall ikke i løpet av det tidsrommet det tar å avtjene førstegangstjeneste. Men det er også åpenbart for tilhøreren og taleren at tilhøreren kan forestille seg flere forskjellige stereotype holdninger om trøndere, trøndersk dialekt og særlig partikkelen *sjø*. Denne informasjonen vil sette tilhøreren på sporet av den konklusjonen at taleren vil parodierte sine trønderske kamerater. Med andre ord, det ser ut til at taleren bruker *sjø* først og fremst på grunn av den sosiale indeksen som er knyttet til partikkelen.

I denne seksjonen har vi sett at pragmatiske partikler – på like linje med andre lingvistiske enheter – kan ha sosiale indekser knyttet til seg, og at disse bidrar med bakgrunnsinformasjon som tilhører kan bruke på forskjellige vis. I noen tilfeller er informasjonen som blir formidlet om sosiale indekser viktig nok til at den inngår i talerens intenderte mening. Det betyr at pragmatisk teori må kunne forklare hvordan den sosiale meningen kommer inn i tolkningsprosessen, og hvordan sosial mening kan bidra på ulike måter i ulike kommunikasjonsituasjoner.

4 Kommunikasjon, manifesthet og relevans

Sperber & Wilson (1995) viser at verbal kommunikasjon er en form for kommunikasjonshandling som tilhører den klassen som kalles *ostensive*

communication, altså tydelig villet kommunikasjon. Ostensiv kommunikasjon er en handling som observatøren kan forstå som en rasjonell handling, men bare under antagelsen om at den kommuniserende har følgende intensjoner (Sperber & Wilson 1995: 63; Clark 2013: 113–114):

- (9) a. *Informativ intensjon*: Den kommuniserende har til hensikt å gjøre manifest eller mer manifest for publikumet en (muligvis åpen) mengde av antagelser I.¹²
- b. *Kommunikativ intensjon*: Den kommuniserende har til hensikt å gjøre manifest for begge parter (dvs. den kommuniserende og publikumet) at den kommuniserende har den informative intensjonen (a).¹³

Denne definisjonen av begrepet åpenlys kommunikasjon er bygget på begrepet *manifesthet*. Informasjon I er manifest for et individ i den grad individet kan representere I mentalt, og kan evaluere I som sann eller sannsynligvis sann (Sperber & Wilson 1995: 39; Sperber & Wilson 2015: 133–135; Clark 2013: 114–115). Legg merke til at manifesthet er et gradert fenomen. En informasjonsenhet kan være maksimalt manifest, slik at individet ikke kan unngå å legge merke til den og representere den som en sannhet. Et eksempel kan være et redningshelikopter som lander rett utenfor kontoret mitt. Dette er en så uvanlig og oppsiktsvekkende hendelse at det ikke er mulig å ignorere den eller å tvile på at det skjedde. På den andre enden av skalaen finnes det informasjonsenheter som er så lite tilgjengelige eller lite sannsynlige at det ikke er sannsynlig at et individ tenker over dem, og dermed representerer dem. For å bruke det samme eksempelet: Forestill deg at bak helikopteret som lander utenfor kontorvinduet mitt, kan man se vannet i fjorden lyse i en lyseblå farge – samme farge som fjorden hadde sist uke, da sola skinte på fjorden på samme måte.

12. Dvs., tilfeller av ikke intendert informasjonsoverføring tilhører ikke kategorien ostensiv kommunikasjon og er ikke tolket ved hjelp av den relevansteorietiske forståelsesprosedyren som er oppsummert i (10). Hvis for eksempel taleren bruker en partikkel som gjør en viss sosial betydning manifest, men ikke vil gjøre denne informasjonen manifest eller mer manifest for tilhøreren, så kan dette føre til ikke intendert informasjonsoverføring, men dette er ikke et fenomen som pragmatikken, forstått som undersøkelse av ostensiv kommunikasjon, bryr seg om.

13. Dvs., ostensiv kommunikasjon er alltid åpenlyst intensjonell og den kommuniserende skjuler hverken den informative eller den kommunikative intensjonen sin. Se Sperber & Wilson (1995: 60–64) og Wilson & Sperber (1993) for diskusjon. Legg merke til at disse intensjonene ikke nødvendigvis er ‘bevisste’ selv om de er åpenlyst intenderte. Se også fotnote 12 over.

Fysisk sett er det absolutt mulig at jeg representerer tanken *Fjorden lyser i samme lyseblå farge som siste uke*, men denne informasjonen er både vanskelig tilgjengelig (fordi det er mange informasjonsenheter som er mye lettere tilgjengelige i denne situasjonen), og ikke så lett å vurdere som sann eller usann (om fargen på vannet faktisk er lik vannets farge sist uke). Selv om jeg ikke skulle representere denne informasjonsenheten i denne situasjonen, er det fysisk mulig for meg å gjøre det. I sum er informasjonen om vannets farge manifest for meg, men i svært liten grad.

Ethvert observert fenomen gjør en stor mengde informasjonsenheter manifest. Dette gjelder også ytringer. Hver ytring gjør en rekke informasjonsenheter manifeste, noen i større grad enn andre. Husk for eksempel ytring (2) ovenfor: Ytringen gjør ikke bare informasjonen i (3a) og (3c) manifest – den gjør det også manifest at taler snakker på en entusiastisk måte, at stemmen hennes har høyt toneleie, og at hun snakker med normal hastighet. Likevel er det bare en delmengde av alle de informasjonsenheterne som blir gjort manifest av ytringen, som taleren *intenderer* å gjøre manifest i en kommunikasjonshandling. Denne delmengden består av informasjon som er teknisk sett *relevant* for tilhøreren. Med andre ord dreier det seg om informasjon som gir tilhøreren en tilstrekkelig mengde *positive kognitive effekter*. Positive kognitive effekter er forbedringer i en persons kunnskap om verden (Sperber & Wilson 1995: 265). En input til kognitive prosesser kan forbedre kunnskapen om verden for eksempel ved å føre til nye slutninger (implikasjoner), ved å motsi og slette uriktige antagelser, eller ved å forsterke tidligere antagelser. For at inputen skal være relevant skal det samtidig ikke kreves urimelig høye *prosesseringskostnader* for å nå disse effektene.

Hvordan kan tilhørerne prosessere mengden av informasjonsenheter som den kommuniserende intenderer å gjøre manifest for dem? Sperber og Wilson viser at dette er mulig fordi enhver ostensiv kommunikasjonshandling formidler at stimulusen som er brukt i alle fall er relevant nok til at den fortjener tilhørernes oppmerksomhet, og sannsynligvis mer relevant enn det. Denne generaliseringen er kjent som *Det kommunikative relevanssprinsippet* (Sperber & Wilson 1995: 270; Wilson & Sperber 2004: 613; Wilson 2014: 134), og dette er grunnlaget for at tilhørerne kan bruke den følgende heuristiske prosedyren (Wilson & Sperber 2012: 276; Wilson & Sperber 2004: 614–617; Wilson 2014: 135; Clark 2013: 119–121):

- (10) Den relevansteorietiske forståelsesprosedyren:
- a. Ta for deg den første hypotesen om eksplisitt betydning, implisitt mening og intendert kontekst som er lett tilgjengelig;
  - b. Prøv om ytringen, med denne tolkningen, tilfredsstiller de forventningene om relevans som kommunikasjonshandlingen vekker. Hvis de positive kognitive effektene er store nok, og tilfredsstiller forventningene, anta at tolkningshypotesen er talerens mening. Hvis ikke, ta for deg neste tilgjengelige hypotese og prøv relevansen på nytt (eller stopp hvis prosesseringskostnadene blir for høye).

Legg merke til at det kriteriet som gjør at prosedyren avsluttes, refererer til de forventningene om relevans som er aktivert gjennom den konkrete kommunikasjonshandlingen. Disse forventningene kan være mer eller mindre presise. I noen tilfeller har tilhørerne ganske presise forventninger om hvilken type kognitive effekter en ytring må føre til for å tilfredsstillere forventningene om relevans. Dette er for eksempel tilfelle i indirekte svar, som i eksempel (11) nedenfor. Tilhøreren (som kalles Astrid i dette eksempelet) forventer at yttringens kognitive effekter vil bestå av implikasjoner som besvarer spørsmålet hun har stilt, enten på positivt eller negativt vis.

- (11) Astrid: Vil du bli med på tur over helgen?
 Olav: Jeg må levere avhandlingen min på mandag.

Andre ganger er relevansforventningene mye mindre presise. Se på eksempel (12):

- (12) [Astrid og Olav er på tur på en dag med veldig fint vær og ankommer et sted med vakker utsikt]
 Astrid: Så nydelig!

Olav kan bare forvente at han vil være i stand til å få nok kognitive effekter, det vil si implikasjoner, til at det skal rettferdiggjøre det arbeidet han må utføre for å tolke ytringen. En rekke ulike ideer kan gi den forventede mengden kognitive effekter i denne konteksten, blant annet de i (13):

- (13) a. De forskjellige fargene i denne utsikten er nydelige.
 b. Landskapet er mangfoldig.
 c. Landskapet kaller fram tanker om ro og fred.

- d. Temperaturen, solskinnet og lufta føles bra.
- e. osv.

Olav kan ikke være sikker på hvilke av disse proposisjonene som er blant dem som Astrid intenderte å gjøre manifest. Han kan likevel være sikker på at Astrid ønsker å kommunisere en åpen mengde av ideer som ligner dem i (13), ellers ville ikke ytringen tilfredsstillende forventningene om relevans. Sperber og Wilson hevder at alle ytringer (det vil si ostensive stimuli eller åpenlyst intenderte handlinger) kan plasseres i et kontinuum mellom tilfeller som (11), som vekker veldig presise relevansforventninger, og tilfeller som (12), som vekker vage forventninger om relevans (Sperber & Wilson 1995: 59–60; Sperber & Wilson 2015: 120–122). I de førstnevnte tilfellene gjør den kommuniserende det tydelig for tilhøreren at det er noen få presise ideer som faller inn under den kommuniserendes informative intensjon. Disse implikasjonene er *tydelig kommunisert*. I de sistnevnte tilfellene viser den kommuniserende bare i liten grad hvilken bestemt proposisjon som er den kommuniserendes intensjon. Disse implikasjonene er *svakt kommunisert*.

Sperber og Wilson peker på at ostensiv kommunikasjon også varierer langs en annen skala, nemlig *vise-mene-skalaen* (Sperber & Wilson 1995: 53–54; Sperber & Wilson 2015: 118–120; Wharton 2009).¹⁴ For å forklare hva dette betyr, la oss anta at Astrid spør Olav om han vil bli med på en tur over helgen (14). Olav kan svare på forskjellige vis, som illustrert i (15):

- (14) Astrid: Vil du bli med på tur over helgen?
- (15) Olav:
  - a. Nei takk, jeg kan ikke, jeg har skadet foten min.
  - b. [Peker på beinet sitt:] Så lenge foten er som den er, kan jeg ikke.
  - c. Jeg er satt ut av spill.
  - d. [Peker på sitt bandasjebein]
  - e. [Prøver å humpe rundt i rommet på en måte som vil få Astrid til å forstå at han har problemer med å gå]

Olavs svar i (15a) gir Astrid sterk evidens for at han vil informere henne om at han ikke vil bli med på turen. Men evidensen er kun indirekte: Det er bare ved

---

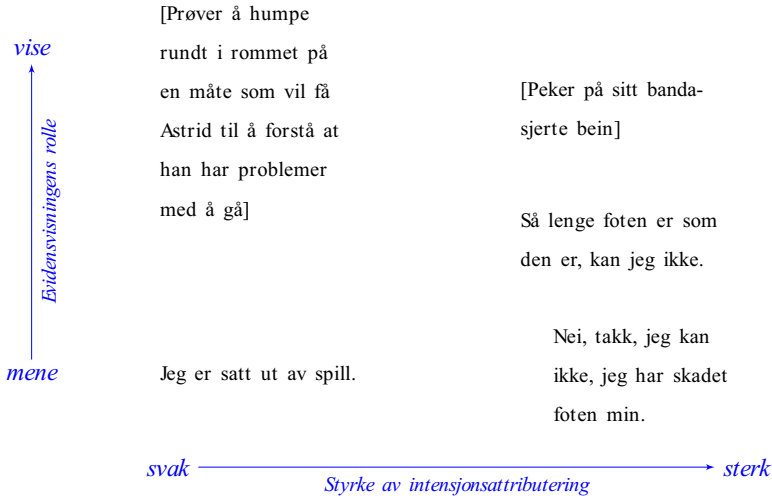
14. Ordet *mene* i begrepet *vise-mene-skalaen* refererer til Grice sitt begrep *meaning_{NN}*, også kalt *non-natural meaning* (Grice 1957).

å avkode den lingvistiske meningen og videreutvikle den i konteksten at yttingen kan tolkes som evidens. Olavs svar i (15d) gir også Astrid sterk evidens om at han vil informere henne om at han ikke vil bli med på turen. Men nå er evidensen direkte: Det er ikke nødvendig å avkode noe, det er bare å se på bandasjen og konkludere fra verdenskunnskapen at en som har et bandasjert bein, har vondt i beinet. En som har vondt i beinet, verken kan eller vil bli med på tur. Olavs svar i (15a) er et eksempel på det å kommunisere noe ved å *mene* det (eller ved å *si* noe i Paul Grices forstand, jf. begrepet ‘what is said’), mens Olavs svar i (15d) er et eksempel på det å kommunisere ved å *vis*e direkte evidens.¹⁵ Eksempel (15b) viser at en taler kan bruke ostensiv stimuli til både å *vis*e og *mene* noe samtidig. Dette betyr at det er et kontinuum mellom *mene* og *vis*e.

På lignende vis som at en kommunikatív handling vil befinne seg på et kontinuum mellom å *vis*e og *si* noe, vil enhver kommunikatív handling befinne seg på et kontinuum mellom tydelig og svak kommunikasjon (Sperber & Wilson 2015: 122–126). Dette kan illustreres ved at vi sammenligner (15d) med (15e). (15d) gjør en bestemt tolkning manifest (at Olav har et skadet bein og derfor ikke kan bli med på tur), og det er ganske tydelig at denne tolkningen er det som den kommuniserende har intendert å formidle. (15e), derimot, gjør flere antagelser manifest og krever mer aktivt arbeid fra publikums side, i form av slutninger. For å tolke denne stimulusen som et relevant svar på spørsmålet i (14) må publikum anta at Olav har problemer med å gå, altså at han halter og at det derfor er sannsynlig at han ikke vil være med på tur. Publikum må ta relativt sett større ansvar for å slutte seg til den intenderte tolkningen ut fra denne kommunikative handlingen enn for de andre i (15). Kommunikasjonen faller her på den svake sida av sterk-svak-kontinuumet, og den faller på den *vis*e-baserte sida av *vis*e-*mene*-kontinuumet.

---

15. Paul Grice (1957; 1989) ville ekskludere kommunikasjon ved *showing* fra teorien sin. Dette gjorde han ved å definere talerens mening på en slik måte at den ikke kan være tilgjengelig kun basert på direkte evidens for saksforholdet. Sperber & Wilson (1995; 2015) viser at denne restriksjonen er i orden når man leter etter en definisjon av begrepet *meaning*, men den er for sterk når man leter etter en forklaring av hvordan mennesker forstår ostensiv kommunikasjon.

Figur 1: Vise-mene kontiuum og et kontinuum over svak og sterk kommunikasjon.

5 Sosial mening og vise-mene-kontiuumet

I (15b, d–e) bruker Olav en gest for å vise direkte evidens. Som tidligere nevnt snakker Sperber og Wilson om at kommunikasjon kan dreie seg om å *vise* noe, og har kalt det tilsvarende kontinuumet *vise-mene-kontinuumet*. Variabelen som inngår i vise-mene-kontinuumet i deres eksempler, har å gjøre med den direkte evidensen sin rolle i publikums slutningsprosesser, i motsetning til rollen til språklig kommuniserte proposisjoner. Men dersom den kommuniserende bruker en ytring som viser på en tydelig måte at taleren tar i bruk særtrekket til et språklig register eller en dialekt for å kommunisere noe, kan det også forstås som en handling som kommuniserer ved å vise direkte evidens. Derfor hevder jeg at taler B i eksempel (8c) (*jæ var i i føssteganngstjenest'n sjø*) viser at han bruker en bestemt dialekt (og et bestemt register) og at publikum skal ta hensyn til denne evidensen i tolkningsprosessen. Bruk av partikkelen *sjø* har to effekter: Taleren kommuniserer ved å vise evidens for at taleren snakker som en trønder, og han kommuniserer på en svak måte at Rissa kommune er i Trøndelag. Trolig fører ytringen også til at tilhører vil aktivere stereotypiske forestillinger om trøndere og bruk av *sjø*.

Denne analysen sier at den sosiale indeksen knyttet til *sjø* er kommunisert gjennom direkte evidens. Taleren bruker åpenbart den leksikalske enheten som et bevisst valg. Hvorfor velger de kommuniserende å gjøre det? Et mål er å gjøre noen slutninger tilgjengelige for publikum. Dette målet varierer fra ytring til ytring, og jeg har diskutert dette når det gjelder eksempel (8). Men det finnes også en annen, mer generell grunn: Ved å kommunisere kulturell kunnskap som for eksempel kunnskap om register eller sosiolekter, spres kulturell kunnskap i samfunnet og blir reproduisert. Dette formålet er ikke så tydelig i eksempel (8), fordi det dreier seg om en parodi og ikke om en normal hverdags samtale, men den er synlig i samtaler som (16):¹⁶

- (16) a. 031: ja ja ja \# karer med hockeysveis og sånn derre skikkelig
(latter) gammel klassikerdritt liksom (latter)
- b. 032: * å shit *ass* * (latter)
- c. 032: ja ja \# men det er mange ungdommer på jobben din eller ?
er det bare gamle ?
- d. 031: det er mest ungdommer egentlig *ass*

Begge talere bruker partikkelen *ass* som spesielt tilhører sosiolekten til unge personer (Johannessen 2016; Borthen et al. i forberedelse). Semantisk sett fungerer partikkelen som indikator på at taleren kommuniserer en subjektiv holdning til proposisjonen som blir kommunisert i (16b), eller som et hint til tilhører om å trekke slutninger med utgangspunkt i innholdet til ytringen med *ass* (16d). Indikasjonen av talers holdning i (16b) blir presisert gjennom interjeksjonen *å shit*, som viser at det dreier seg om en negativ holdning. Det er likevel en åpen mengde av mulige begreper som beskriver negative holdninger som tilhøreren kan bruke. Det betyr at ytringen kommuniserer en mengde mulige holdningsbeskrivelser på en svak måte. I (16d) er det mye mindre tydelig hvilken effekt *ass* har. Spørsmålet er hvorfor bruken av *ass* er relevant, hvis partikkelens funksjon er (delvis) redundant? Et mulig svar er at bruk av den leksikalske formen *ass* baserer seg på den sosiale indeksen som er knyttet til partikkelen, og at bruk av ordet (sammen med andre trekk i unge personers sosiolekt) tilfører noe til ytringens relevans ved å vise direkte evidens for at taleren uttrykker seg som en typisk ung person. Denne informasjonen kan dessuten støtte slutninger, som for eksempel at taleren er ganske glad for at det

16. Fra NoTa-korpuset (se https://tekstlab.uio.no/glossa2/nota_oslo). NoTa gir følgende opplysninger: Informant 031 er en 18 år gammel gutt, skoleelev, fra Grünerløkka i Oslo. Informant 032 er en 18 år gammel gutt, skoleelev fra Bjerke i Oslo.

er mest ungdommer på jobben, og at situasjonen ikke er like ille som (16a) kunne tyde på. Disse slutningene kan bidra til relevans som svake implikaturer. Selv om *ass* i (16b) kan anses som relevant nok på grunn av sin diskursfunksjon, kan man også se for seg at ytringens relevans kan øke ved at tilhøreren drar inn den sosiale indeksen i tolkningsprosessen. Taleren bruker åpenbart leksikalske enheter som tilhører en ung persons sosiolekt, og denne evidensen støtter slutningen om at taleren evaluerer (16a) på en måte som er i tråd med hva man skal forvente av denne sosiolekts brukere. Dette vil videre kunne støtte andre slutninger om talerens holdning til proposisjonen. Med andre ord, ved å bruke leksikalske enheter eller andre språklige trekk som er tydelig knyttet til bestemte dialekter, sosiolekter eller register, kan ytringens relevans øke for tilhørerne som tar denne evidensen i bruk i tolkningsprosessen.¹⁷

Talere kan ikke unngå å velge register, dialekt eller sosiolekt. Med andre ord, talerne viser alltid direkte evidens i kraft av at de har valgt en bestemt språklig variant med en bestemt sosial indeks. Det som er forskjellig i ulike ytringer, er i hvilken grad disse språklige variantene øker relevansen til ytringen for tilhøreren. Det vil også variere i hvilken grad taleren intenderer å gjøre publikum oppmerksomme på de sosiale indeksene knyttet til de språklige uttrykkene. I noen tilfeller er sosiale indekser helt irrelevante (f. eks. tekniske definisjoner som i eksempel (17) nedenfor), mens i andre tilfeller vil sosiale indekser øke relevansen for tilhøreren på en måte som taleren ikke forutså (som i (1)). Videre finnes det tilfeller der relevansen til sosiale indekser øker ytringens relevans på en måte som understreker talerens informative intensjon; (16) er et eksempel på dette. Til slutt finnes det tilfeller, som eksempel (8), der den sosiale indeksen ser ut til å være nesten mer relevant enn partikkelens diskursstrukturerte funksjon.

Man kan kommunisere sosiale indekser ved å vise frem at man velger register eller dialektale særtrekk som tydelige kjennemerker.¹⁸ Men hvorfor

17. Husk at det kommunikative relevanssprinsippet sier at tilhøreren forventer at ytringen minst er relevant nok til å være verd oppmerksomheten, og *muligens mer relevant enn det*. Sperber og Wilson hevder at ytringen vekker en forventning om sin egen *optimale* relevans, og optimal relevans er definert som (a) minst relevant nok for å få oppmerksomhet, og (b) maksimal relevant i henhold til talerens evner og preferanser. Dette betyr at hvis det ikke er grunn til å tro at en mulig tolkningsmåte er i strid med talerens evner og preferanser, så vil tilhøreren velge denne tolkningen. Se diskusjon hos Sperber og Wilson (1995:272–277).

18. Det er en forskjell mellom å vise frem ostensive kjennemerker og å bevisst produsere disse kjennemerkene. Taleren kan vise frem kjennemerker uten å være i stand til å bevisst forklare hvorfor hun gjorde det. Wharton (2009:31) kommenterer: «it is important to stress at this point that I am talking of behaviours that are deliberately *shown*, and not

ønsker man å gjøre det? En grunn kan være å gjøre bestemte implikasjoner tilgjengelige for publikum, som i eksempel (8). Men det finnes i tillegg en annen grunn: Ved å kommunisere kulturell kunnskap – blant annet kunnskap om register og dialektbruk – bidrar en taler til å spre denne kunnskapen blant individer som tilhører en bestemt sosial gruppe. Sperber (1996) peker på at kulturell kunnskap er spredd ut over en hel populasjon, det vil si er manifest for, og mentalt representert av, en stor gruppe individer. Fordi menneskelig kognisjon tenderer mot å lete etter maksimal relevans,¹⁹ betyr dette at kulturell kunnskap vil være svært relevant for populasjonens medlemmer. En faktor som bidrar til relevans, er enkel tilgang. Informasjon som er lett tilgjengelig, er muligens svært relevant dersom den fører til positive kognitive effekter. Kulturell kunnskap setter de som observerer aktørene (eller publikum i en kommunikasjons-handling), i stand til å forstå aktørenes (eller den kommuniserendes) handlinger i den sosiale verdenen. Dette betyr at kulturell kunnskap ikke bare blir brukt, men også er et instrument for å forstå sosiale handlinger, deriblant kommunikativ samhandling.

Informasjon angående register er en del av den kulturelle kunnskapen som er delt i en populasjon. Registerinformasjon er metalingvistisk: Den er knyttet til lingvistiske uttrykksformer (*linguistic outputs*) som blant annet omfatter alt fra uttalevarianter, leksikalske enheter eller kollokasjoner, til beskrivelser av når de er brukt og hvem som vanligvis bruker dem i hvilke situasjoner. Dette er ensyklopedisk informasjon, og Unger (2006) antar at den slags ensyklopedisk informasjon er knyttet til mentale representasjoner om register. Dersom styrken av tilknytningen mellom register eller sosiolingvistisk informasjon og den leksikalske enheten varierer sterkt mellom de forskjellige pragmatiske partiklene (se diskusjonen ovenfor i seksjon 2), antar jeg at noen leksikalske enheter også er knyttet til ensyklopediske oppføringer om registerinformasjon. Jeg foreslår at partikkelen *sjø*, og kanskje også partikkelen *ass*, er knyttet til ensyklopediske oppføringer som inneholder informasjon om det registeret eller den sosiolekten partikkelen tilhører. Med andre ord, partiklene *sjø* og *ass* er knyttet til begrepsmessig ('conceptual') informasjon i tillegg til den prosedurale

---

those that are deliberately *produced*: what I am concerned with are involuntary, spontaneous behaviours that are voluntarily shown, rather than voluntary behaviours themselves." (Emfase som i originalen). Dersom taleren bruker parodi som i eksempel (8), produserer han bevisst noen dialektale kjennemerker. Men det å kommunisere ved å vise frem direkte evidens på noe er mer generelt enn det, for det inkluderer tilfeller hvor taleren ikke skjuler at han har en ubevisst intensjon om å bruke dialektale eller registerindikerende særtrekk, noe som antageligvis er tilfelle i eksempler som (16).

19. Dette er det kognitive relevanssprinsippet, se Sperber og Wilson (1995: 261–266).

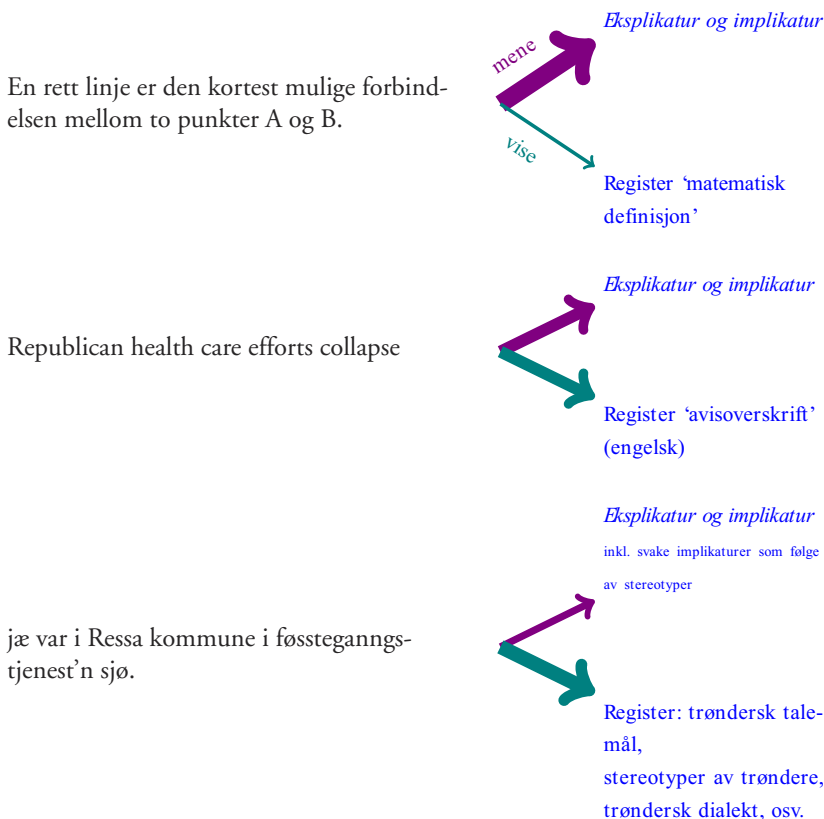

meningen som de koder (og som blir tydeliggjort i Borthen og Søfteland denne utgivelsen og Borthen et al. i forberedelse). Men den begrepsmessige betydningen som disse partiklene er knyttet til, er bare ensyklopedisk informasjon, og en vanlig antagelse er at ensyklopedisk informasjon ikke er betydningskonstituerende (Sperber & Wilson 1995: 85–93).

La oss fokusere på kommunikative handlinger der relevansforventningene er relativt lave, som for eksempel i hverdagskonversasjoner mellom venner eller bekjente. I disse tilfellene er det ikke så lett for publikum å avsløre om tilgjengelige slutninger virkelig er del av den kommuniserendes informative intensjon. Med andre ord, grensen mellom intenderte og ikke-intenderte implikasjoner blir vage, og gråsonen mellom disse polene er ganske stor, som i (16). Gråsonen består av implikasjoner som publikum bare har et svakt eller middels sterkt grunnlag for å anta som en del av de antagelsene den kommuniserende hadde til hensikt å gjøre (mer) manifest. Det vil si at slike kommunikative handlinger har en tendens til å bruke ytringer som er relevante ved å svakt kommunisere en rekke implikasjoner. På lignende måte må man forvente at slike kommunikasjonshandlinger gjør det mer sannsynlig at informasjon som blir gjort manifest ved å vise til direkte evidens, i stor grad bidrar til ytringens relevans. Det er åpenbart at (8) er kommunikasjonshandlinger av denne typen.

Mens det er grunn til å anta at kommunikasjon som involverer direkte evidens ofte vil forekomme i lettvinde hverdagskonversasjoner, er ikke dette fenomenet begrenset til denne typen kommunikasjonshandlinger. Som understreket ovenfor gjør enhver ytring en del direkte evidens manifest ved at taleren bruker et visst register, og denne informasjonen kan bidra til relevans i ulik grad. Se på eksemplene i (17)–(19) nedenfor. En matematisk definisjon i en lærebok (som for eksempel 17) er en ytring som gir spesielle forventninger til relevans, forventninger som den proposisjonelle betydningen tilfredsstillt helt. Selv om kjennetegnene til registeret er ganske lette å få med seg (ytringen er så kort og klar som mulig), er det fortrinnsvis den uttrykte proposisjonen som gjør ytringen relevant. I tilfeller som overskrifter til avistekster (som i 18) bidrar registerinformasjon i større grad til relevans: Uten kunnskap om hvordan journalister gjør overskriftene korte og oppmerksomhetsvekkende, virker de ofte ganske flertydige eller lite informative. Som forklart ovenfor er den sosiale indeksen knyttet til *sjø* i (19) meget relevant. Forholdet er illustrert i figur 2.

- (17) En rett linje er den korteste mulige forbindelsen mellom to punkter A og B.
- (18) Republican healthcare efforts collapse [BBC World News, nettside, overskrift 19. juli 2017]
- (19) Eg var i Rissa kommune i førstegongstenesta sjø. (=8c.)

Figur 2: Relativt bidrag av sosial mening og ytringens innhold til relevans.

6 Konklusjon

I denne artikkelen har jeg vist hvordan sosial mening knyttet til leksikalske enheter kan, sammen med ytringens informative innhold, inngå i talerens mening og bidra til relevans. Med fokus på partikkelen *sjø* har jeg demonstrert at taleren, ved bevisst bruk av en språklig variant som tilhører en viss dialekt, en viss sosiolekt eller et bestemt register, kan vise direkte evidens for at hun vil gjøre den sosiale meningen knyttet til denne formen manifest for publikum. Dersom denne sosiale meningen øker ytringens relevans for publikum på en måte som taler må ha forutsett, har publikum lov til å anta at taler *intenderte å kommunisere* den sosiale meningen. Det betyr at sosial mening kommuniseres ved å vise, og ikke ved å si eller formidle, en mening. Dette betyr i neste omgang at man må bruke pragmatiske teorier som tar vise-mene-kontinuumet (Sperber & Wilson 2015) på alvor for å forklare hvordan sosial mening inngår i verbal kommunikasjon.

Litteraturliste

- Aijmer, Karin. 2000. *English Discourse Particles. Evidence from a Corpus*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Aijmer, Karin. 2013. *Understanding Pragmatic Markers. A Variational Pragmatic Approach*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Aijmer, Karin & Gisle Andersen. 2011. Introduction. I Andersen, Gisle & Karin Aijmer (red.), *Pragmatics of society*. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton, 1–27.
- Andersen, Gisle og Karin Aijmer (red.). 2011. *Pragmatics of society*. Handbooks of Pragmatics (HOPS) 5. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Andvik, Erik E. 1992. *A pragmatic analysis of Norwegian modal particles*. Summer Institute of Linguistics. <http://www.sil.org/resources/publications/entry/8782> (13 November, 2014).
- Anscombre, Jean-Claude & Oswald Ducrot. 1977. Deux “mais” en français? *Lingua* 43, 23–40.
- Blakemore, Diane. 1987. *Semantic Constraints on Relevance*. Oxford: Blackwell.
- Blakemore, Diane. 2002. *Relevance and Linguistic Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blakemore, Diane. 2004. Discourse markers. I Horn, Laurence R. & Gregory Ward (red.), *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 221–240.

- Borthen, Kaja, Maria Boer Johannessen, Christoph Unger & Daniel Weston. I forberedelse. The Norwegian Tag Particle *ass*. Trondheim, NTNU, ms.
- Borthen, Kaja & Cecilie S. Knudsen. 2014. Semantiske og pragmatiske aspekter ved trykklett visst. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 32-2, 360–411.
- Borthen, Kaja & Åshild Søfteland. 2018. “Æ e trønder æ, sjø! Den pragmatiske partikkelen ‘sjø’ i midt-norske dialektar”. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, denne utgivelsen, 27–58.
- Carston, Robyn. 2002. *Thoughts and Utterances*. Oxford: Blackwell.
- Clark, Billy. 2013. *Relevance theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ducrot, Oswald. 1972. *Le dire et ne pas dire: Principes de sémantique linguistique*. Paris: Hermann.
- Fraser, Bruce. 1999. What are discourse markers? *Journal of Pragmatics* 31-7, 931–952.
- Fretheim, Thorstein. 1991. Formal and functional differences between s-internal and s-external modal particles in Norwegian. *Multilingua* 10, 175–200.
- Fretheim, Thorstein. 2015. A relevance-theoretic perspective on the Norwegian utterance-final particles “da” and “altså” compared to their English counterpart “then.” I Hancil, Sylvie, Alexander Haselow & Margje Post (red.), *Final Particles*. Berlin: Mouton de Gruyter, 249–283.
- Grice, H. Paul. 1957. Meaning. *The Philosophical Review* 66-3, 377–388. doi:10.2307/2182440.
- Grice, H. Paul. 1989. *Studies in the way of words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Hasund, Ingrid Kristine. 2003. The discourse markers “like” in English and “liksom” in Norwegian teenage language. University of Bergen Unpublished doctoral dissertation.
- Hasund, Ingrid Kristine, Toril Opsahl & Jan Svennevig. 2012. By three means: the pragmatic functions of three Norwegian quotatives. I Van Alphen, Ingrid & Isabelle Buchstaller (red.), *Quotatives: Cross-linguistic and Cross-disciplinary Perspectives*. Amsterdam: John Benjamins, 37–67.
- Johannessen, Maria Boer. 2016. On the use and users of the tag particle “ass” in Norway. Innlegg på Workshop on researching pragmatic particles in communication: cognitive, argumentative and social dimensions. 18.-20. mai, Dragvoll campus, NTNU i Trondheim.
- Johnstone, B. 2010. Locating language in identity. I Llamas, I. C. & D. Watt (red.), *Language and Identities*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 29–36.

- Johnstone, B., J. Andrus & A. E. Danielson. 2006. Mobility, Indexicality, and the Enregisterment of “Pitsburghese.” *Journal of English Linguistics* 34-2, 77–104.
- Ochs, Eleanor. 1992. Indexing gender. I A. Duranti & C. Goodwin (red.), *Rethinking context: Language as an interactive phenomenon*. New York: Cambridge University Press, 335–358
- Ommeren, Rikke van. 2016. *Den flerstemmige språkbrukeren: En sosiolingvistisk studie av norske bidialektale*. NTNU.
- Opsahl, Toril & Jan Svennevig. 2007. Må ha det. Bare må ha det. “Bare” som pragmatisk partikkel i samtale. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 25-1, 29–55.
- Peirce, Charles S. 1982. *Writings of Charles S. Peirce: A chronological edition*. (Red.) Fisch, Max H., Christian J. W. Kloesel, Edward C. Moore, Don D. Roberts, Lynn A. Ziegler & Norma P. Atkinson. Vol. I. Bloomington: Indiana University Press.
- Silverstein, M. 2003. Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language & Communication* 23-3–4, 193–229.
- Sperber, Dan. 1996. *Explaining Culture*. Oxford: Blackwell.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson. 1995. *Relevance*. 2. utg. Oxford: Blackwell.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson. 2015. Beyond Speaker’s Meaning. *Croatian Journal of Philosophy* XV-44, 117–149.
- Unger, Christoph. 2006. *Genre, Relevance and Global Coherence: The Pragmatics of Discourse Type*. (Palgrave Studies in Pragmatics, Language & Cognition). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Wharton, Tim. 2009. *Pragmatics and non-verbal communication*. Cambridge University Press.
- Wilson, Deirdre. 2014. Relevance Theory. *UCL Working Papers in Linguistics* 26, 129–148.
- Wilson, Deirdre. 2016. Reassessing the conceptual–procedural distinction. *Lingua* 175, 5–19.
- Wilson, Deirdre & Dan Sperber. 1993. Linguistic form and relevance. *Lingua* 90-1/2, 1–25.
- Wilson, Deirdre & Dan Sperber. 2004. Relevance Theory. I Horn, Laurence R. & Gregory Ward (red.), *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 607–632.
- Wilson, Deirdre & Dan Sperber. 2012. *Meaning and Relevance*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zimmermann, Malte. 2011. Discourse particles. I von Heusinger, Klaus, Claudia Maienborn & Paul Portner (red.), *Semantics*, vol. 2. Berlin: Mouton de Gruyter, 2011–2038.

Summary

Particle research largely focuses on identifying the semantically encoded meaning of a given particle and how this meaning is used in pragmatic processes so that the audience can infer the speaker's meaning in context. While this research programme sheds helpful light on the meaning and function of particles as it relates to the audience's comprehension of the explicit and implicit meaning of the utterance, it has little to say about the sociolinguistic dimension of particles. In particular, Norwegian utterance final particles show much variation in different dialects and sociolects. In this article I argue that a unified pragmatic-semantic perspective on the semantic, pragmatic and social dimensions of linguistic expressions is possible by not only focusing on what the speaker intends to *mean*, but also to study what the speaker intends to *show* by using particular features of the utterance (Sperber & Wilson 2015; Wharton 2009). I illustrate this claim with a partial analysis of the Norwegian utterance final particles *sjø* 'you know' and *ass* 'also'.

Christoph Unger
Institutt for språk og litteratur
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Dragvoll Campus
NO-7049 Trondheim
christoph.unger@ntnu.no